

**การวิจัยแบบผสมวิธีว่าด้วยพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4
ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง**
**A Mixed Methods Study on Learning Behaviors Based on the Four Principles
Iddhipatha among Undergraduate students at a Buddhist University**

กษิรา ไตรรุ่งเรือง¹, พระครูสังฆรักษ์เอกภัก อภินันโท² และ ประสิทธิ์ แก้วศรี³
Karsira Trirungruang¹, Phrakhrusangkharak Abhichando² and Prasit Kaewsri³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, Email: ¹karsira.tri@gmail.com

Retrieved: April 30, 2025; Revised: October 30, 2025; Accepted: October 31, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมวิธีครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง (2) เปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ตามปัจจัยส่วนบุคคล (3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 376 รูป/คน โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเรื่องพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.92 และสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 9 รูป/คนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา, ค่าเฉลี่ย ร้อยละ, สถิติอนุमान T-test, One-way ANOVA ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตอยู่ในระดับมาก โดยด้านฉันทะมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และวิมังสาต่ำสุด 2) ผลการเปรียบเทียบพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบางปัจจัยส่วนบุคคล เช่น พรรษา และชั้นปีขณะที่ปัจจัยอื่นๆไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 การสร้างแรงบันดาลใจ การสนับสนุนสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาหลักสูตรให้เอื้อต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4; พฤติกรรมการเรียนรู้; นิสิตระดับปริญญาตรี; มหาวิทยาลัยสงฆ์

Abstract

This mixed-method research aimed to (1) study the learning behavior according to the Four Bases of Iddhipada of undergraduate students at a Buddhist university and (2) compare learning behavior according to personal factors. 3) Study the guidelines for promoting learning according to the Four Bases of Power of undergraduate students at a Buddhist university. The sample group consisted of 376 monks/people using a simple random sampling method. Data were collected using a questionnaire on learning behavior with a Cronbach's alpha coefficient of 0.92 and in-depth interviews of 9 subjects. Data were analyzed using descriptive statistics, mean, percentage, inferential statistics T-test, One-way ANOVA. The qualitative data was analyzed using content analysis. The research results found that 1) the students' learning behavior according to the Four Bases of Iddhipada was at a high level, with Chanda having the highest average value

and Vimangsa having the lowest. 2) Significant differences were found in some personal factors, namely years of ordination and study level, whereas other factors showed no statistically significant. 3) Study the guidelines for promoting learning behavior according to the Four Bases of Influence, creating inspiration, supporting the environment and developing a curriculum that is conducive to the application of the Four Bases of Influence.

Keywords: Four Bases of Power; Learning Behavior; Undergraduate Students; Buddhist University

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีศักยภาพทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายและมีคุณภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (สุขุม นวลสกุล, 2560) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการทั้งทางสติปัญญา อารมณ์ และสังคม (Marcia, 1980)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนา มุ่งพัฒนานิสิตให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม โดยเฉพาะการส่งเสริมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้บรรลุความสำเร็จทั้งในทางโลกและทางธรรม ซึ่งหนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายและยั่งยืน คือ หลัก อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การไตร่ตรอง) (พระธรรมโกศาจารย์, 2551)

หลักอิทธิบาท 4 ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจภายใน การตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง และการไตร่ตรองผลการเรียนรู้อย่างมีวิจารณ์ญาณ (พระธรรมปิฎก, 2548) งานวิจัยหลายชิ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศได้แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ช่วยเพิ่มความสำเร็จในการเรียนแต่ยังพบว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำอิทธิบาท 4 มาใช้ในกลุ่มนิสิตระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะในบริบทของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ยังมีอยู่อย่างจำกัด จากการศึกษาทบทวน เช่น งานของพระมหาชินกฤต จีรวโส (2566) ที่เน้นกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษา และการศึกษาของพิพิธธนาวิ สมคะณย์ (2564) ที่เน้นกลุ่มครูในโรงเรียน พบว่าหลักอิทธิบาท 4 ส่งผลดีต่อความสามารถในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะชีวิต แต่ยังไม่มียงานวิจัยที่เจาะลึกถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ในกลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ การเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล และค้นหาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักธรรมอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนานิสิตตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้คาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนานโยบายการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมสนับสนุนนิสิตในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของระดับนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่งตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม คณะและชั้นปี

3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 2,117 รูป/คน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนและวัดผล)

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 337 รูป/คน อย่างไรก็ตามเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจริงจำนวน 376 รูป/คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร และอาจารย์ประจำคณะ รวมทั้งสิ้น 9 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเรื่องพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง จำนวน 64 ข้อ และผ่านการประเมินตรวจ IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและสอนนิสิตระดับปริญญาตรีมากกว่า 10 ปีจำนวน 3 ท่าน เลือกใช้ข้อคำถามที่มีระดับคะแนน 1.0 จากนั้นนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.92

2) โครงคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยกำหนดประเด็นสร้างโครงคำถามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 6 ข้อโดยทำการปรับแนวทางการหาคุณภาพของเครื่องมือให้เป็นสากลและวิชาการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาตทางมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง เพื่อทำการเก็บข้อมูลนิสิตระดับปริญญาตรีทั้ง 4 คณะเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงทำการแจกแบบสอบถามนิสิตระดับปริญญาตรี และเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ระหว่างเดือนมกราคม 2568 ถึงเดือนมีนาคม 2568 และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงเวลาเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณทั้งหมด 376รูป/คน วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวน (One-way ANOVA)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการสรุปสาระสำคัญ จัดกลุ่มประเด็น และตีความแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4

จริยธรรมในการวิจัยได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯมีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย มีข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศจึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อกำหนดการวิจัยนี้ได้ หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.906/2567 วันที่ให้การรับรอง 27 มกราคม 2568 วันหมดอายุใบรับรอง 27 มกราคม 2569

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตพบว่าพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.13) เมื่อนำมาวิเคราะห์รายด้านพบว่า

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ฉันทะ (ความพอใจ)	4.24	0.53	มาก
2. วิริยะ (ความเพียร)	4.17	0.55	มาก
3. จิตตะ (ตั้งใจ เอาใจใส่)	4.10	0.51	มาก
4. วิมังสา (ไตร่ตรอง)	4.01	0.58	มาก
รวม	4.13		

สรุปพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของกลุ่มตัวอย่างด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ฉันทะ (ความพอใจในการเรียนรู้) และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ วิมังสา (การไตร่ตรองตรวจสอบเนื้อหา) สอดคล้องกับสมมติฐานว่า การมีความรักและพึงพอใจในสิ่งที่เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2548)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ความแตกต่างของพฤติกรรมการเรียนรู้ตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าด้านพรรษาพบว่านิสิตที่มีพรรษามากกว่า 6 ปี มีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 สูงกว่านิสิตที่มีพรรษาน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และในส่วนชั้นปีพบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 มีพฤติกรรมการเรียนรู้สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) สรุปผลเปรียบเทียบ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ พรรษา และชั้นปี ส่วนสถานภาพ วุฒิทางเปรียญธรรม วุฒิทางธรรม และคณะ ไม่มีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและอาจารย์จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ประเด็นได้ดังนี้

1. การส่งเสริมด้านมหาวิทยาลัย ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัล และสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตามหลักพุทธธรรม
2. การส่งเสริมด้านหลักสูตร ควรบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับเนื้อหาวิชาของแต่ละคณะพร้อมทั้งส่งเสริมโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต
3. การส่งเสริมด้านอาจารย์ พบว่าอาจารย์เป็นแบบอย่างในการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการสอนและการสร้างแรงบันดาลใจให้นิสิตมีฉันทะในการเรียน
4. การส่งเสริมด้านเพื่อนนิสิตโดยการสร้างกลุ่มเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Learning) และการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้

อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรีโดยรวม ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านฉันทะ (ความพอใจ) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือวิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (การตั้งใจเอาใจใส่) และวิมังสา (การไตร่ตรอง) ตามลำดับ สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2548) ที่กล่าวว่าฉันทะเป็นแรง



ขับเคลื่อนภายในที่สำคัญที่สุดในการทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ การมีความพอใจในสิ่งที่เรียนเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่ความเพียรและความตั้งใจอย่างต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิพิธธนวัติ สมคะณย์ (2564) ที่พบว่าความพอใจในการเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ตามปัจจัยส่วนบุคคล จากผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ พระราชา วุฒิทางเปรียญธรรม วุฒิทางธรรม คณะ และชั้นปี ปรากฏว่ามีเพียงพระราชาและชั้นปีเท่านั้นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ขณะที่ปัจจัยสถานภาพ วุฒิทางเปรียญธรรม วุฒิทางธรรม และคณะ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ การที่นิสิตที่มีพระรามากมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 สูงกว่านิสิตที่มีพระรำน้อย อธิบายได้ว่า ประสบการณ์ชีวิตในสมณเพศส่งผลให้เกิดการบ่มเพาะคุณลักษณะด้านฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการของ Erikson (1968) ที่ระบุว่าความสามารถในการตั้งเป้าหมายและการทำงานอย่างมุ่งมั่นพัฒนาขึ้นตามวัยและประสบการณ์ชีวิต และในส่วนของชั้นปี ผลการวิจัยพบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 มีพฤติกรรมการเรียนรู้สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ในการเรียนในระดับอุดมศึกษาและการมีโอกาสนในการฝึกฝนการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในชีวิตจริงมีส่วนช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tinto (1993) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และระยะเวลาที่ศึกษาในสถาบันส่งผลต่อการเติบโตของทักษะการเรียนรู้และความผูกพันทางการศึกษา ในขณะที่สถานภาพ วุฒิทางเปรียญธรรม วุฒิทางธรรม และคณะ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเนื่องมาจากว่า การบ่มเพาะพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะภายนอกหรือวุฒิการศึกษาทางธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ การฝึกฝนภายในและประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรงที่นิสิตได้รับ

แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 จากผลการสัมภาษณ์ พบว่าทั้งผู้บริหารและอาจารย์เห็นพ้องกันว่า การสร้างแรงบันดาลใจให้นิสิตมีฉันทะต่อการเรียน เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ นอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 และการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มเพื่อน เป็นแนวทางที่มีความสำคัญยิ่งและผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Tinto (1993) ที่เน้นว่าการสนับสนุนทั้งจากสถาบันและเพื่อนร่วมเรียนมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการคงอยู่และความสำเร็จในการเรียนรู้ของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาดังนั้น การส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ควรเป็นยุทธศาสตร์เชิงนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเสริมสร้างนิสิตให้มีศักยภาพทั้งทางวิชาการและทางธรรมในยุคปัจจุบัน

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า อิทธิบาท 4 เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดหรือโมเดลการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนานิสิตให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมควบคู่กัน



ภาพที่ 1 NEW Gen มจร.

คำอธิบายโมเดล “NEW Gen มจร.” ต้นไม้แห่งการเรียนรู้เปรียบเสมือนกระบวนการพัฒนานิสิตในศตวรรษใหม่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง โดยมีรากฐานที่มั่นคงจาก การสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ มหาวิทยาลัย หลักสูตร อาจารย์ และเพื่อน ซึ่งหล่อเลี้ยงให้เกิดพฤติกรรมการณ์เรียนรู้ตาม หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา อันเป็นแกนกลางของต้นไม้ที่ผลิดอกออกผลเป็นนิสิตที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ของ New Gen มจร. คือ มีความรู้ดี มีคุณธรรมเด่น และมีจิตอาสาเกื้อกูลสังคม โดยโมเดลนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานและแรงขับเคลื่อน ที่หลอมรวมเป็นพฤติกรรมการณ์เรียนรู้ของนิสิตในบริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างสมดุลและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมการณ์เรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีข้อค้นพบที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ดังนี้

1. หลักอิทธิบาท 4 ส่งเสริมพฤติกรรมการณ์เรียนรู้เชิงบวก นิสิตที่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มีแนวโน้มที่จะมีความกระตือรือร้นในการเรียน มีเป้าหมายที่ชัดเจน และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะนิสิตที่มีฉันทะในวิชาที่เรียนจะสามารถรักษาความสนใจและความมุ่งมั่นในการเรียนได้นานกว่า

2. การเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ช่วยลดความเครียดและเพิ่มสมาธิที่นิสิตสามารถนำหลักจิตตะและวิมังสาใช้กับการเรียน ทำให้มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น รวมทั้งสามารถพิจารณาไตร่ตรองเนื้อหาวิชาได้ลึกซึ้ง ส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และช่วยลดความตึงเครียดจากแรงกดดันทางวิชาการ

3. หลักธรรมเป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตใจและคุณธรรม อธิปไตย 4 ไม่เพียงส่งผลต่อผลการเรียนทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนิสิต โดยเฉพาะด้านความเพียร ใฝ่รู้ และการมีสติรู้เท่าทันตนเอง ซึ่งถือเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาตามแนวทางพุทธ

4. ความแตกต่างด้านปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ จากการเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น สถานภาพ วุฒิธรรม วุฒิเปรียญ และชั้นปี พบว่ามีความแตกต่างกันในระดับของการนำอธิปไตย 4 มาใช้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงบริบทของแต่ละกลุ่มนิสิตอย่างเหมาะสม

5. การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยและอาจารย์มีบทบาทสำคัญ การที่สถาบันการศึกษา อาจารย์ และเพื่อนนิสิตมีการส่งเสริมและให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม ช่วยส่งเสริมให้นิสิตสามารถประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย 4 ได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

6. หลักอธิปไตย 4 สามารถนำมาพัฒนาเป็นโมเดลการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา

การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอธิปไตย 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดังนี้

หลักอธิปไตย 4 สามารถเป็นเครื่องมือทางจิตวิญญาณและจิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้ที่สมดุล ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านจิตวิทยาเชิงบวกและการเรียนรู้เชิงออกแบบในยุคปัจจุบัน

นิสิตที่มีการพัฒนาอธิปไตย 4 ในตนเองมักมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีเป้าหมาย และมีความสุขในการเรียน สะท้อนถึงคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างพลังใจในการเรียน

การส่งเสริมอธิปไตย 4 ต้องมีความต่อเนื่อง ทั้งจากระบบการสอน การประเมินผล และบรรยากาศในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการสนับสนุนจากอาจารย์ เพื่อน และผู้บริหารซึ่งมีบทบาทเป็นต้นแบบ

องค์ความรู้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมเสริม และการประเมินผลการเรียนรู้เชิงจริยธรรมในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในสถาบันที่เน้นการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาจิตใจตามแนวพุทธ

สรุปผล

1. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า นิสิตระดับปริญญาตรีมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามหลักอธิปไตย 4 ในระดับที่ดี โดยเฉพาะในด้านฉันทะ ซึ่งเป็รากฐานสำคัญของแรงจูงใจภายใน และควรพัฒนาด้านวิมังสาให้มากขึ้นเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงลึกและยั่งยืน

2. ผลการเปรียบเทียบพบว่า ชั้นปีและพรชชมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสะท้อนว่านิสิตที่มีประสบการณ์ในระดับสูงขึ้นหรือได้รับการศึกษาธรรมะมาก่อน มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักอธิปไตย 4 มากกว่า

3. แนวทางการส่งเสริมได้แก่ การบูรณาการหลักอธิปไตย 4 ในกระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมแรงจูงใจ การแนะแนวเชิงจริยธรรมและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาตามหลักธรรม แนวทางการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในหลักสูตรโดยการออกแบบรายวิชาและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อสร้างแรงจูงใจภายใน และส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการไตร่ตรอง (Critical Reflection) เช่น การอภิปรายกลุ่ม การทำโครงการวิจัยขนาดเล็ก เพื่อกระตุ้นการพัฒนาทักษะวิมังสา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีค่าต่ำสุดในการศึกษานี้
3. มหาวิทยาลัยควรเสริมบทบาทของอาจารย์ในการเป็นต้นแบบการใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนากระบวนการสอนที่เน้นความเอาใจใส่ และการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียน
4. มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมระบบ Peer Learning และ Learning Community เพื่อให้เพื่อนนิสิตมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดี ผ่านการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เช่น การวิจัย การทำงานกลุ่ม หรือการพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิต
2. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการแก้ปัญหา หรือแรงจูงใจจากครอบครัว
3. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังนิสิตในวิทยาเขตอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ในบริบทที่หลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2567). *การพัฒนาระบบการ*. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.acd.mcu.ac.th>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา และสถาบันสื่อธรรม.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). *อิทธิบาท 4: หลักธรรมแห่งการบรรลุเป้าหมาย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พิพิธธนวัติ สมคะณย์ และคณะ. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ของครูสังคมศึกษา. *Journal of Buddhist Education and Research*, 7(2), 181–182.
- พระมหาชินกฤต จีรวโส และคณะ. (2566). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด*, 2(3), 148.
- สุขุม นวลสกุล. (2560). *การจัดการองค์การด้วยหลักธรรมอิทธิบาท 4*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). New York: Wiley.
- Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.